

РОЗДІЛ 8

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО ДОСВІДУ

У розділі висвітлено питання організації педагогічної практики студентів спеціальностей 014.11 Середня освіта (фізична культура) та 017 Фізична культура і спорт як засобу формування у студентів позитивного ставлення до обраної професії, розвитку педагогічних здібностей, педагогічного мислення, професійної придатності та підготовленості.

8.1. Роль педагогічної практики у становленні соціального та професійного досвіду (теоретичний аспект)

Пріоритетними завданнями національної системи освіти є: забезпечення умов для оволодіння системою знань у певній галузі, підготовка до практичної професійної діяльності, випуск висококваліфікованого рівня фахівців. Це передбачає формування у студентів практичних навичок пошуку необхідної інформації, формування високої відповідальності студента за результатами своєї навчальної, наукової та творчої діяльності.

Майбутній фахівець галузі фізичної культури і спорту має бути здатним використовувати знання, уміння та навички у своїй професійній діяльності, впроваджувати інноваційні системи, приймати обґрунтовані рішення та обирати стратегію діяльності з урахуванням загальнолюдських цінностей, особистісних, суспільних, державних та виробничих інтересів. Він повинен розуміти особливості розвитку і реально оцінювати сучасний стан фізичної культури та спорту в Україні, уміло використовувати весь арсенал різноманітних методик сучасної педагогіки та психології під час вирішення практичних завдань, мати відповідний рівень загальноосвітньої, етичної, педагогічної культури, чітко сформовані принципові основи світогляду; володіти правильно сформованим педагогічним мисленням, знаннями з філософії, історії світової і української культури, логіки та інформатики. Студент-практикант повинен філософськи оцінювати історичні та сучасні процеси у суспільстві, зважаючи на особливості культурного розвитку свого народу, його національні традиції. Як творча особистість, він має глибоко обґрунтовувати свої рішення, аргументовано відстоювати власну точку зору з урахуванням етичних вимог, володіти навичками організаторської та виховної роботи, вести здоровий спосіб життя, володіти здатністю до образного та абстрактного мислення [1; 5].

У системі професійної підготовки вчителя фізичної культури та тренера з виду спорту важлива роль належить практиці, яка є необхідним етапом підготовки студентів до трудової діяльності. Відповідно до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. № 93, практика є невід'ємною складовою завершального етапу підготовки студентів у вищих закладах освіти з фізичного виховання та спорту до майбутньої практичної діяльності [2].

Під час проходження практик студенти набувають професійного та соціального досвіду з елементами науково-дослідної діяльності. Це дає можливість спостерігати, узагальнювати, робити висновки, вивчати певні науково-педагогічні проблеми та використовувати результати цієї роботи у написанні курсових робіт. Студент-практикант, в ході практики використовує різні методи педагогічних досліджень: спостереження, бесіда з учнями і вчителями, анкетування, тестування, педагогічний аналіз уроків та навчально-тренувальних занять. Для практиканта предметом його роздумів стають засоби і методи власної педагогічної діяльності.

Важливим кроком до підвищення педагогічної майстерності студента є здійснення педагогічного процесу поряд з творчо працюючими вчителями і педагогічними колективами, в атмосфері творчості та постійного інноваційного пошуку. Студент має можливість проявляти самостійність, ініціативу, творчість, креативність. Самоаналіз власної діяльності допомагає практиканту усвідомити труднощі, що виникають у нього в роботі, і знайти адекватні шляхи їх подолання [4].

Професійна компетенція вчителя фізичної культури та тренера з виду спорту визначається базою наукової підготовки і багато в чому залежить від здатності адаптуватися до змінних умов життя в сучасному суспільстві. Ефективна педагогічна практика є міцним фундаментом для закладки основних педагогічних умінь і навичок майбутніх вчителів та тренерів.

Саме на практиці студент може зрозуміти, чи правильно він обрав для себе сферу діяльності.

Реалізація завдань і програми педагогічної практики залежить від її організації, свідомого творчого ставлення до неї студентів, кваліфікованого керівництва фахівцями. Організуючи практику, необхідно орієнтуватися не тільки на виконання програми практики, але, перш за все, підходити до кожного студента як до індивідуальної особистості, цілеспрямовано і послідовно розкриваючи в ньому професійні сторони. Кожен студент повинен мати можливість отримання щоденної консультації, допомоги і роз'яснення проблем, що

виникли в тій або іншій ситуації як з боку методиста практики, так і зі сторони профілюючої кафедри факультету.

На жаль, в сучасних умовах студенти, які навчаються за денною та заочною формою навчання проходять практику самостійно за місцем проживання та не мають можливості тісної співпраці з методистом. Враховуючи це, керівникам з практики необхідно підготувати для студентів навчально-методичні комплекси, що включають рекомендації з педагогічних практик, зразкові розробки документації і т. д., створити системи контролю за цим процесом, розробити її параметри.

В умовах ступеневої професійної підготовки педагогів педагогічна практика носить тривалий і безперервний характер, забезпечуючи фундамент для формування основних педагогічних умінь і навичок у майбутніх учителів та тренерів з виду спорту. За час навчання у педагогічному університеті студенти проходять кілька практик. Кожен вид практики має своє завдання і зміст. Програма практики враховує сучасні тенденції розвитку освіти і виховання в Україні та включає всі види професійної діяльності майбутнього вчителя відповідно до державного освітнього стандарту. Поетапне проведення різних видів практик та їх ефективна організація має значний вплив на формування професійної компетентності майбутніх педагогів.

Студенти повинні **оволодіти** фаховими знаннями з таких питань:

- спортивна термінологія;
- принципи, засоби та методи фізичного виховання;
- особливості розвитку фізичних якостей, школярів та спортсменів;
- структура процесу навчання руховим діям;
- побудова різних типів уроків з фізичної культури та навчально-тренувальних занять спортсменів;
- планування та контроль у педагогічній діяльності вчителя фізичної культури та тренера з виду спорту;
- відбір та спортивна орієнтація спортсменів у процесі багаторічної підготовки;
- організаційні, економічні та правові основи спорту;
- організаційно-методичні засади спортивно-оздоровчої роботи.

На основі набутих знань студенти повинні **вміти**:

- розробляти документи планування вчителя фізичної культури та тренера з виду спорту;
- проводити уроки з фізичної культури та навчально-тренувальні заняття з виду спорту;
- проводити науково обґрунтований відбір та спортивну орієнтацію на різних етапах багаторічної підготовки спортсменів;
- організовувати та проводити масові фізкультурно-оздоровчі та спортивні заходи;

– проводити заняття у фізкультурно-оздоровчих групах з різним контингентом населення;

– здійснювати роботу менеджера у фізкультурно-спортивних закладах;

– проводити науково-дослідну роботу.

Питання практичної професійної підготовки випускників ВНЗ набуває особливого соціального значення в умовах ринкової економіки.

Фахова підготовка практиканта є джерелом інформації для викладача про ступінь оволодіння студентами навчального матеріалу, повноту його засвоєння тощо. Під час проходження практик відбувається поєднання контролюючої діяльності викладача із самоконтролем студента під час виконання професійних функцій та є запорукою ефективності становлення фахівця.

Організація та проведення практик студентів повинна здійснюватися у відповідності до галузевих стандартів освіти.

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка на факультеті фізичного виховання проводять такі види практик:

– Виробнича літня практика (III курс I рівня освіти бакалавр для всіх спеціальностей денна форма навчання)

– Навчальна самостійна практика (II курс I рівня освіти бакалавр для спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) заочна форма навчання)

– Виробнича практика зі спеціальності (II курс I рівня освіти бакалавр спеціальність 017 Фізична культура, заочна форма навчання)

– Виробнича педагогічна практика (IV курс I рівня освіти бакалавр спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура) денна та заочна форма навчання)

– Виробнича практика зі спеціальності (IV курс I рівня освіти бакалавр спеціальність 017 Фізична культура денна та заочна форма навчання)

– Виробнича педагогічна практика у старшій школі (I курс II рівня освіти магістр спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура) денна та заочна форма навчання)

– Виробнича практика зі спеціальності (I курс II рівня освіти магістр спеціальність 017 Фізична культура денна та заочна форма навчання)

– Виробнича педагогічна практика у вищій школі (II курс II рівня освіти магістр спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура) денна та заочна форма навчання)

– Виробнича практика зі спеціальності (I курс II рівня освіти магістр спеціальність 017 Фізична культура денна та заочна форма навчання)

На основі досвіду роботи з організації та проведення практик студентів факультету фізичного виховання розкриємо систему усіх видів практик студентів:

8.2. Навчальна самостійна практика (II курс I рівня освіти бакалавр для спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) заочна форма навчання)

Ця практика є початковим етапом у системі практичної підготовки студентів заочної форми навчання. Метою практики є формування загального уявлення про організацію навчально-виховного процесу, ознайомлення з вимогами до ведення шкільної документації, формування навичок і умінь спостереження та комплексного аналізу навчально-виховної роботи, ознайомлення зі специфікою педагогічної діяльності.

Спостерігаючи за діяльністю вчителя фізичної культури, студенти мають можливість ознайомитися з особливостями організації і проведення навчальних занять з фізичної культури, з організацією та проведенням позакласної та позашкільної роботи вчителя.

Ознайомившись з нормативно-правовими актами, матеріально-технічною базою загальноосвітньої школи, у студентів формується уявлення про організацію навчально-виховного процесу у загальноосвітній школі.

За результатами спостережень студенти повинні розробити рекомендації щодо покращення роботи з фізичної культури в школі.

8.3. Виробнича практика зі спеціальності (II курс I рівня освіти бакалавр спеціальність 017 Фізична культура заочна форма навчання)

Практика проводиться з метою формування стійкого професійного інтересу до обраної спеціальності, ознайомлення зі специфікою і змістом навчально-тренувальної роботи тренера з виду спорту та створення у студентів уявлення про спеціальність, як сфери своєї майбутньої діяльності.

Студенти ознайомившись зі структурою і змістом роботи державних спортивних організацій (СДЮШОР, ДЮСШ, ШВСМ, що є об'єктами практики), змістом роботи спортивного тренера з виду спорту на різних етапах підготовки спортсменів, створюють цілісне уявлення про зміст та характер тренерської діяльності (організаційна, виховна, навчально-спортивна, науково-дослідна, адміністративно-господарча, суддівська та представницька робота).

Під час практики у студентів є можливість проводити фрагменти навчально-тренувальних занять, допомагати в організації та проведенні спортивних змагань з виду спорту, що сприяє отриманню практичного досвіду тренерської роботи.

Розробляючи конспекти фрагментів навчально-тренувального заняття, студенти удосконалюють навички працювати з нормативно-правовими актами.

8.4. Виробнича літня практика (III курс I рівня освіти бакалавр для всіх спеціальностей)

На III курсі студенти проходять виробничу практику в дитячих оздоровчих таборах, позашкільних навчально-виховних закладах виконуючи функціональні обов'язки інструктора з фізичної культури та інструктора з плавання. Це перші самостійні кроки в професійному житті майбутнього педагога. Вони вимагають мобілізації всіх отриманих у вищому педагогічному навчальному закладі психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, високого рівня відповідальності та сумлінності.

Організація масової фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з дітьми в період літніх канікул має на меті закріплення, поглиблення та удосконалення професійно-педагогічних знань.

Студенти на практиці мають можливість ознайомитися з особливостями організації і проведення масової фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи, удосконалювати навички самостійної організації та проведення фізкультурно-оздоровчих заходів та суддівства з видів спорту в дитячих літніх оздоровчо-виховних закладах. Інструктори з фізичної культури та плавання удосконалюють практичні навички проведення навчально-тренувальних занять по навчанню дітей плаванню, та організації масових фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів на воді.

Плануючи роботу інструктора з фізичної культури та плавання, практиканти удосконалюють навички розробки та складання нормативно-правових актів, документів планування, обліку та звітності з масової фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи у дитячих літніх оздоровчих таборах, формують здатність вести систематичний облік результатів своєї педагогічної діяльності, аналізувати та оцінювати власний педагогічний досвід.

Підготовка до такого виду практики носить системний характер: теоретична підготовка студентів під час вивчення курсу «Основи педмайстерності», збір та розробка дидактичних матеріалів студентами, практична підготовка (комплекси ранкової гігієнічної гімнастики, рухливі ігри на місцевості та на воді, конкурси, сценарії масових фізкультурно-оздоровчих заходів тощо) та участь у навчальних інструктивно-методичних зборах, під час яких, у майбутніх педагогів формуються навички роботи з тимчасовим дитячим колективом, семінар-інструктаж з техніки безпеки та охорони праці за участі провідних спеціалістів.

8.5. Виробнича педагогічна практика (IV курс I рівня освіти бакалавр спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура))

Практика проводиться з метою закріплення студентами професійних умінь та навичок педагогічної діяльності вчителя фізичної культури.

Під час проходження практики у студентів формуються професійно-педагогічні навички необхідні для майбутньої роботи вчителя фізичної культури, навички організації, планування та проведення навчально-виховної та фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями, ведення облікової та звітної документації з фізичного виховання, організації та проведення елементарних досліджень у фізичному вихованні.

На IV курсі студенти проходять педагогічну практику в загальноосвітніх школах I-III ступенів, гімназіях, ліцеях, коледжах у початкових та середніх класах як вчителі з фахових дисциплін та організатори масової фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи. В цей період формуються основи досвіду професійної діяльності, продовжується формування якостей особистості майбутнього вчителя. Студенти мають можливість переймати досвід тих учителів, з якими доводиться співпрацювати, формується вміння осмислювати та використовувати передовий педагогічний досвід. Практична діяльність у школі сприяє подальшому вдосконаленню вмінь і навичок педагогічної діяльності, формуванню вмінь пошуково-дослідної роботи, молоді вчителі мають змогу зрозуміти специфіку роботи з нормативно-правовими документами, організувати та проводити різні фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня школи, позакласну та позашкільну роботу, а також побачити реальну картину роботи сучасної школи із сучасними дітьми. Практикант проводить різні типи уроків з фізичної культури згідно з календарно-тематичним планом, у тому числі з використанням сучасних педагогічних інновацій, спрямованих на підвищення ефективності роботи, поліпшення знань, умінь і навичок.

8.6. Виробнича практика зі спеціальності (IV курс I рівня освіти бакалавр спеціальність 017 Фізична культура)

Практика проводиться з метою опанування сучасних методів і форм організації роботи тренера з виду спорту, формування (на основі отриманих знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення професійної діяльності), вміння приймати самостійні рішення, виховання навички систематичного оновлення своїх знань, та творчого використання їх у практичній діяльності.

Користуючись основними положеннями сучасної теорії та методики підготовки спортсменів, студенти повинні навчитися розуміти сутність та структуру навчально-тренувального процесу, підготовки до змагань з урахуванням закономірностей періодизації спортивного тренування, знати особливості організації та проведення масових фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів.

Використовуючи основні положення загальної теорії й методики підготовки спортсменів, студенти повинні навчитися ефективно здійснювати навчально-тренувальний процес з обраного виду спорту з урахуванням вимог сучасних науково-методичних концепцій програмування, контролю та управління процесом підготовки спортсменів, володіти методиками відбору перспективних спортсменів, організовувати та проводити змагання з виду спорту, виконувати функції судді з виду спорту, представника спортивної команди, дотримуватися правил техніки безпеки, страхування, експлуатації спортивного інвентарю, обладнання, спортивних споруд тощо.

8.7. Виробнича педагогічна практика у старшій школі (I курс II рівня освіти магістр спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура))

На I курсі II рівня освіти зміст завдань практики ускладнюється. Студенти проходять стажування в старших класах як вчителі з фахових дисциплін та організатори масової фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи. Цю практику можна розглядати як етап удосконалення професійної діяльності, формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя. У практикантів поглиблюється прагнення до пошуку найбільш ефективних методів виховання і навчання дітей.

8.8. Виробнича практика зі спеціальності (I курс II рівня освіти магістр спеціальність 017 Фізична культура)

Мета практики – реалізація професійних умінь і навичок на базі отриманих знань з фізкультурно-оздоровчої роботи. Відповідно до основних напрямів діяльності об'єктів студенти повинні ознайомитися зі специфікою його організаційної структури, особливістю матеріально-технічного, кадрового, методичного та інших видів забезпечення фізкультурно-оздоровчої роботи. Практиканти вивчають планування фізкультурно-оздоровчої роботи, беруть участь в організації створення фізкультурно-оздоровчих груп, розробляють програми фізкультурно-оздоровчих занять з певного виду рухової активності, групові та індивідуальні програми фізкультурно-оздоровчих занять з урахуванням мети, інтересів, вікових особливостей та фізичної підготовленості та проводять навчально-тренувальні заняття. Студенти розробляють рекламні проспекти про послуги фізкультурно-оздоровчого характеру,

здійснюють пошук нової інформації про передові технології у фізичному вихованні і спорті.

8.9. Виробнича педагогічна практика у вищій школі (II курс II рівня освіти магістр спеціальність 014 Середня освіта (Фізична культура))

На II курсі II рівня освіти студенти проходять асистентську практику. Метою практики є оволодіння магістрантами сучасними методами і формами організації навчального процесу у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації, вироблення в них фахових умінь і навичок для прийняття самостійних рішень в реальних умовах майбутньої професійної діяльності, формування потреби систематично поповнювати свої знання та творчо використовувати їх у стандартних та нестандартних педагогічних ситуаціях. Наявність професійних знань, умінь та навичок ще не характеризує майбутнього педагога як професіонала. Повинно відбутися якісне перетворення свідомості студента, формування готовності та здатності його до цілеспрямованої діяльності, що веде до зміни властивостей особистості, її поведінки, діяльності та відношень щодо прогресивного особистісно-професійного розвитку. Проходження педагогічної практики сприяє зміні оцінки своїх професійних якостей: підвищується вимогливість до особистої компетентності, посилюється критичне відношення до своїх знань, умінь і навичок, професійної майстерності, змінюється відношення до обраної спеціальності.

8.10. Виробнича практика зі спеціальності (II курс II рівня освіти магістр спеціальність 017 Фізична культура)

Практика орієнтована на вивчення механізму управління організацією, а також системи та стратегії маркетингу. Відповідно до сучасних вимог суспільства та галузі майбутні висококваліфіковані фахівці зі спортивного менеджменту в реальних умовах знайомляться з управлінськими технологіями.

Важливим етапом у підготовці спеціалістів з менеджменту та управління з фізичної культури та спорту є практика, яка має забезпечити випускників практичною фаховою підготовкою, необхідною для майбутньої професійної адаптації. Практика є логічним продовженням навчального процесу в умовах функціонування організацій фізкультурно-спортивної спрямованості різних рівнів управління та форм власності.

Мета практики – оволодіння студентами сучасними методами, формами організації, засобами управлінської діяльності, та формування на базі отриманих теоретичних знань професійних умінь і навичок, прийняття рішень у реальних умовах практичної діяльності менеджера фізкультурно-спортивної діяльності.

У результаті проходження практики студенти знайомляться з технологію функціонування фізкультурно-спортивної організації (об'єкта практики) та механізмом управління, а також особливостями її структурної побудови; вчаться аналізувати ситуацію, самостійно приймати та реалізовувати конкретні управлінські рішення; набувають навичок роботи менеджера в організаціях різних форм власності і на різних рівнях управління, а також здійснюють самостійно дослідницьку роботу щодо вдосконалення професійної діяльності.

Студенти приймають участь у методичних нарадах, самостійно розробляють та оформлюють поточну та підсумкову документацію. Вони вивчають організаційну структуру та аналізують особливості фізкультурно-спортивної організації, систему забезпечення її функціонування. Особлива увага приділяється інноваційним процесам та застосуванню сучасних управлінських технологій.

Студенти розробляють програму досліджень та проводять соціологічне опитування, розробляють науковий інструментарій, за допомогою якого збирають та аналізують отриману інформацію. За матеріалами проведення досліджень вони готують доповіді для участі у наукових конференціях.

Під час проходження педагогічних практик студенти прагнуть реалізувати свої напрацювання, набути педагогічного та соціального досвіду. Студенти мають можливість перевірити власну готовність до майбутньої самостійної професійної діяльності. У процесі практики можна спостерігати суперечності між реальним та необхідним запасом знань, умінь, навичок, що спонукає студентів до самоосвіти. Тому під час практики слід спрямовувати студента на процес саморозвитку. Студент повинен навчитися здійснювати систематичний облік результатів своєї педагогічної діяльності, аналізувати й оцінювати власний педагогічний досвід. Ефективність впливу залежить від оптимізації підготовки до педагогічної практики, її проведення та аналізу результатів [3].

Важливою є педагогічна підтримка, яка здійснюється за допомогою використання організаційних форм роботи: настановчі та підсумкові конференції; методичні семінари з вчителями школи, методистами, психологами; консультації; тренінги. Слід звернути увагу на ретельний підбір базової установи, її матеріально-технічного забезпечення, кваліфікацію педагогічних кадрів, їх професійну компетентність [4; 5]. Педагогічна практика допомагає студентам здобути досвід педагогічної діяльності. Вона сприяє формуванню у студентів позитивного ставлення до обраної професії, розвитку педагогічних здібностей, педагогічного мислення, дає можливість оцінити рівень педагогічної майстерності майбутнього вчителя, професійної придатності та підготовленості.

Список використаних джерел:

1. Воробйов М. І. Практика в системі фізкультурної освіти. Навчальний посібник / М. І. Воробйов, Т. Ю. Круцевич. – К.: Олімпійська література, 2006. – 190 с.
2. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України: затв. наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р. № 93.
3. Уйсімбаєва Н. В. Проблеми компетентнісного підходу під час підготовки педагогічних кадрів / Н. В. Уйсімбаєва. Збірник наукових праць: Наукові записки. – Випуск 76. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С.401–411.
4. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу: науковий посібник / Під загальною редакцією професора С. І. Якименко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 464 с.
5. Шулдик Г. О. Педагогічна практика: Навчальний посібник для студентів педагогічних вузів / Г. О. Шулдик, В. І. Шулдик. – К.: Науковий світ, 2000. – 143 с.